

Література

1. Велети світової авіації в КПІ / Доступ: <https://kpi.ua/node/18169>
2. Авіановинки у музеї КПІ / Доступ: <https://www.youtube.com/watch?v=0-JS5hKB68k>
3. <https://progresstech.ua/>
4. У КПІ з'являться нові зони для відпочинку / Доступ: <https://kpi.ua/2020-campus-recreation>
5. Сквер імені Піонерів авіації / Доступ: https://www.youtube.com/watch?v=2QW4DIEqRA4&fbclid=IwAR3_7yVqB4XtGCBk0MO_077AdaePKhvgkYhQ50Z17zH5u01CsrlJL5zK1JU
6. Олександр Сергійович Болтенко. *Київський політехнік. Газета Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Георгія Сікорського»*. 29 жовтня 2020 року. № 34 (3326). С. 5. / Доступ: <https://kpi.ua/files/2020-kp34.pdf>
7. Ан-2 прямує до КПІ. *Київський політехнік. Газета Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Георгія Сікорського»*. 29 жовтня 2020 року. № 34 (3326). С. 6. / Доступ: <https://kpi.ua/files/2020-kp34.pdf>

МУЗЕЙ «КОСИЙ КАПОНІР» НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТ

Тимошенко В.К.

Однією з важливих та актуальних проблем історичної науки є дослідження періодики, своєрідної скарбниці подій і фактів, зосередження величезної кількості матеріалів, що у сумі становлять багату джерельну базу для вивчення розвитку музейної справи.

Проблематика опублікованих матеріалів на шпальтах газет та журналів досить різноманітна. Так, у журналі «Глобус» у №16 за 1929 рік у статті Бахтинського Ф. «Косий капонір» розповідається про те, що у ньому живуть люди, яким дітися нікуди і де є вільне місце зберігаються речі. В іншому журналі «Глобус» у №16 за 1930 рік автор Данькевич В. у статті «Косий капонір» наголошує, що ця пам'ятка руйнується, там оселилися старці, безпритульні, зникає багато цінного як історичної пам'ятки. Так пішов на паливо стовп, на якому було вирізано прізвища страчених, стиралися записи в'язнів на стінах. В 1930 році приміщення «Косого капоніру» і територія біля нього були оголошені історико-революційним заповідником та передані музею Революції як філіал музею, в якому була представлена експозиція «В'язниця, каторга, заслання». Експозиція була створена по історії «Косого капоніра»

як царської тюрми на основі матеріалів її в'язнів та матеріалів в'язнів Лук'янівської тюрми.

Стихія репресій у 1930 роках, що почалася в країні, не оминула і працівників музею Революції. Майже весь керівний склад дирекції і його наукові працівники були репресовані. Восени 1940 року постановою київського облвиконкому музей Революції було закрито і всі його експонати передані Історичному музею.

Проїшли роки і на забуту пам'ятку культури «Косий капонір» почали звертати увагу. З'являються публікації у пресі, щодо збереження історико-культурної спадщини. Так, у газеті «Вечірній Київ» за 1 жовтня 1955 року була надрукована стаття «Косий капонір», автор якої науковий працівник Державного історичного музею Панькова Р. У статті йде мова, що «Косий капонір» спочатку був оборонною спорудою, потім був перетворений на в'язницю, далі йде опис приміщення з середини. Закінчується стаття словами: «Шкода, що Управління культури, виконкому міської Ради не вживає заходів для того, щоб зберегти цей цінний історичний пам'ятник, уникнути його передчасного руйнування».

До 50-річчя Великого жовтня на шпальтах газети «Вечірній Київ» за 6 липня 1966 року була надрукована стаття кореспондентів РАТАУ «Таємниця Косого капоніру», де автори розповідають, що «Косий капонір» будувався як оборонна споруда, за своїм призначенням не використовувався і був перетворений у в'язницю. Також у статті йде мова про його в'язнів. У серпні 1930 року він становиться філіалом музею Революції. У 1940 році Київський музей Революції було об'єднано з Історичним музеєм УРСР і всі його фонди були передані йому. В Київському державному Історичному музеї зберігається диван, карета, ключ.

У роки окупації Києва німцями експозиція «Косого капоніру» була знищена та значного руйнування зазнало саме приміщення, його було використано як конюшню. В післявоєнні роки будівля використовувалася різними господарськими організаціями. Громадськість міста Києва, особливо старі більшовики, неодноразово порушували питання про відновлення «Косого капоніру» як історико-революційної пам'ятки. Враховуючи побажання трудящих, Рада міністрів УРСР 28 вересня 1967 року прийняла постанову за № 633 «Про відновлення в місті Києві музею «Косий капонір» – філіалу Державного історичного музею УРСР». Перед музейними працівниками постало завдання розшукати документальні матеріали, потрібні для реконструкції «Косого капоніру», для створення музейної експозиції, що відбивала б історію цієї пам'ятки та революційні події, пов'язані з нею. Особливу зацікав-

леність дослідника викливають матеріали газет та журналів, на шпальтах яких висвітлювалися шляхи реставрації та побудови експозиції.

В 1970 році у №2 в «Українському історичному журналі» була надрукована стаття Чудновської І.М. «Косий капонір». Автор розповідає, яка була проведена пошукова робота. План та креслення Києво-Печерської фортеці було виявлено в Москві в Центральному державному воєнно-історичному архіві (ЦДВІА) СРСР. Вивчення цих та інших документів архіву, а також деяких матеріалів Центрального державного архіву УРСР у місті Києві дозволило скласти плани архітектурно-реставраційних робіт та уточнити деякі важливі відомості з історії самої пам'ятки. Насамперед було встановлено дату побудови «Косого капоніру». Також у ЦДВІА СРСР зберігалася справа Київської інженерної команди за 1863 рік про пристосування капонірів у Госпітальному укріпленні для утримання в них арештантів, а також казематів в Прозоровській башті і в редюїті №1 для утримання польських інсургентів. За знайденими в архіві кресленнями «По Київській фортеці. Про виконання в 1865 році роботи для пристосування капоніру для розміщення за категоріями підсудних арештантів». На той час приміщення було перебудоване: устатковано п'ять камер для розміщення польських повстанців за визначеними категоріями та три службові кімнати. Такий вигляд в'язниці зберігався і далі, і саме за цим планом було розроблено проект реставрації приміщення музею «Косий капонір». Автор цієї статті Чудновська І.М., історик, була науковим консультантом по створенню експозиції музею.

У 1970 році на шпальті «Українського історичного журналу» у №6 була надрукована стаття Стрельського Г.В. «Ще раз про «Косий капонір» і його в'язнів». Дана розвідка продовжує вже порушене на сторінках журналу («Український історичний журнал» 1970 року №2) питання про «Косий капонір» та поповнює дані про героїчних в'язнів та революційні події, з якими пов'язана їх діяльність. Отже, як свідчить аналіз публікації, однією з провідних тем в українській пресі у даний період було збереження історико-культурної спадщини та відбудові історико-революційної пам'ятки «Косий капонір». Про це підтверджує і стаття архітектора Сигалова М. «Косой капонир», надрукована у журналі «Архитектура и строительство» у №1 за 1987 рік, де автор підкреслює, що Госпітальне укріплення являється частиною Київської фортеці і, що як пам'ятник архітектури і зразок фортифікаційного мистецтва воно заслуговує на те, щоб бути взятим під охорону держави. Безперечно, предметом особливої уваги радянської преси була не тільки підготовка, а й урочисте відкриття 24 вересня 1971 року історико-революційного і архітектурного пам'ятника-музею «Косий

капонір» філіалу Державного історичного музею УРСР. Повідомлення про це з'явилося на шпальтах періодичних видань: газета «Радянська Україна» від 24 вересня 1971 року стаття автора Хмари В. «Каміння не мовчить», газета «Вечірній Київ» за 25 вересня 1971 року автора Всеволоденко А. «Побачення з вічністю».

Викликає зацікавленість інформація автора статті Хмари В. за 1971 рік №219 «Каміння не мовчить» про те, що кілька років група фахівців на чолі з завідуючою музеєм «Косий капонір» – філіалом Державного історичного музею Української РСР у Києві Ноземцевою О.О. ретельно збирали все, що могло б вірогідно відтворити його будні. Повідомлення про відкриття музею було передано і РАТАУ – вісник Республіканської інформації. У зв'язку з цією подією у музеї відбувся мітинг.

Слід зазначити, що тогочасна газетна періодика досить часто вміщувала матеріали про діяльність музею. Особливо широкого резонансу набуло міроприємство – «День революційних традицій». Про це було надруковано на шпальтах газети «Вечірній Київ» за 4 липня 1981 року у №154. Автор статті «Немеркнучий подвиг» співробітник музею Жихарева В.К. (Тимошенко В.К.) розповіла, що «День революційних традицій» було присвячено вшануванню пам'яті солдатів Київського гарнізону, страчених за участь у повстанні 4 червня 1907 року. Про виставкову діяльність музею розповідалося на шпальтах газети «Радянська Україна» за 5 липня 1981 року у №153. Автор статті «Розповідають фотолістівки» Стрикун Л.Г. (Блюміна Л.Г.), співробітник музею «Косий капонір». Виставку було присвячено 1500-річчю міста Києва, яка складалася з 200 фотолістівок з краєвидами дореволюційного міста Києва. Експозицію було створено за матеріалами збірки відомого киевознавця Киркевича В.

Інформацію про виставку надруковано було і у газеті «Прапор комунізму» за 17 липня 1981 року у №166 у статті Терещенко М. «Виставка у музеї». Виставку організували міська організація товариства книголюбів та спеціалісти музею. У серпні повинна бути відкрита друга частина виставки – «Київ – столиця Радянської України». Було видано спеціальний каталог-путівник, упорядкований головою ради книжкової графіки правління товариства книголюбів УРСР Бердичевським Я.І.

«Мітинг в Косом капонире» – під таким заголовком у газеті «Красная звезда» за 2 серпня 1983 року у №176 була надрукована стаття полковника-інженера Ляпкало Б., у якій автор розповів про те, що на території музею відбувся «День революційних традицій», на якому були присутні воїни гарнізону, представники заводів: «Арсенал», «Ленінська кузня». Це міроприємство було присвячено пам'яті

11 розстріляних учасників повстання у Києві 4 червня 1907 року. Молодшим серед розстріляних був 24-річний унтер-офіцер Тихон Клімов. У цей день сюди прийшли його онуки: генерал-майор І. Клімов, майор В. Клімов і контр-адмірал Кокоткін С. На мітингу виступили представники міста, ветерани партії, письменники.

6 січня 1982 року на шпальтах газети «Вечірній Київ» була надрукована стаття Т. Дмитренко «Київський Шліссельбург», у якій йде мова, що «Косий капонір» це була спочатку оборонна споруда, згодом перетворена на військово-політичну в'язницю та хто відбував у ній ув'язнення. За жорстокий режим його називали «Київський Шліссельбург».

Українська преса, як ми бачимо, регулярно інформувала читачів про всі події, які відбувалися у музеї.

Наукові працівники постійно працювали в архівах аби поповнити фонди новими матеріалами згідно тематики музею.

Так, у газеті «Правда України» за 9 лютого 1985 року у №34 була опублікована стаття Лук'яненко В. «Непокоренные из Косого капоніра». У статті автор повідомляє, що експозиція Київського музею «Косий капонір» поповнилася новими експонатами. Це передсмертні листи учасників повстання у Києві 4 червня 1907 року 21 саперного батальйону та 41 селенгінського полку. Після придушення повстання утримувалися під вартою у «Косому капонірі», про це свідчили матеріали військово-польового суду.

Непростим був пошук нових документів у архівах старшого наукового працівника музею Жихаревої В.К. (Тимошенко В.К.) і завідуючої науково-дослідним відділом Жигалкіної Т.Є. Кропітка робота увінчалася успіхом. Було знайдено два листа, які написали сапери перед розстрілом. Один лист написаний Дигусаром О. і підписаний його товаришами саперами, а другий написаний Швецом П. А спочатку вдалося знайти родичів одного із розстріляних саперів Клімова Т.

У газеті «Прапор комунізму» за 20 січня 1985 року була надрукована стаття «И Юный Октябрь впереди» до 80-річчя Революції 1905-1907 років у Росії. У статті подаються світлини: фрагмент експозиції музею, який відтворює події, пов'язані з повстанням саперів під керівництвом Жаданівського Б.П., а також фото ветеранів партії Бальченко Б.А., Петровський О.Д., Єфімов В.В., фото експозиції музею «Арсенал», яка присвячена подіям Першої російської революції.

На шпальтах газет постійно друкувалися статті науковців музею під промовистими назвами: «Виставка «Сила плакатів»» автор Міцель М., газета «Прапор комунізму» за 23 червня 1985 року; «И минуле близько», автор Іваненко О., газета «Вечірній Київ» за 13 серпня 1985

року; «Священі реліквії «Косого капоніру»», газета «Культура і життя» за 25 серпня 1985 року, автор Блюміна Л.Г.

Статті про музей були надруковані і в інших республіках. Так, 16 вересня 1981 року у газеті «Красное знамя», Вильнюс, орган ЦККП Литви, була надрукована стаття Міцеля М. «Памятник героической борьбе за Нашу и Вашу свободу». Про діяльність музею по створенню виставок, оновленню експозиції, проведенню масових міроприємств, науково-практичних конференцій розповідалося в передачах по радіо та телебаченню. Багато уваги науковим колективом музею приділялося науково-дослідній роботі. Працюючи в архівах Москви, Ленінграда, Києва було знайдено архівні документи, плани, схеми по історії будівництва та функціонування Київської фортеці, та матеріали про в'язнів, які відбували там ув'язнення.

Отже, як свідчить аналіз документального матеріалу, газетна та журнальна періодика докладно і повною мірою відтворювала найважливіші події в житті музею.

Рішенням Київської Міської Ради народних депутатів і Виконавчим комітетом від 18 грудня 1991 року №949 «Про перейменування Історико-революційного та архітектурного музею «Косий капонір» на історико-архітектурну пам'ятку-музей «Київська фортеця», а 3 травня 2007 року Указом Президента України надати Історико-архітектурній пам'ятці-музею статус – Національний і надалі іменувати його Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця».

І на теперішньому етапі музей проводить велику науково-дослідну роботу з виявлення нових матеріалів з історії фортифікації.

Література

1. Бахтінський Ф. Косий капонір / Ф. Бахтинський // Глобус. - 1929. - №6. - С. 91.
2. Всеволоденко А. Побачення з вічністю / А. Всеволоденко // Вечірній Київ. - 1971. - №220. - С.3.
3. Данькович В. Косий капонір / В. Данькович // Глобус. - 1930. - №16. - С. 250-251.
4. Дмитренко Т. Київський Шліссельбург / Т. Дмитренко // Вечірній Київ. - 1982. - №4. - С. 4.
5. Жихарева В. Немеркнучий подвиг / В. Жихарева // Вечірній Київ. - 1981. - №154. - С. 2.
6. Ляпкало Б. Митинг в «Косом капонире» / Б. Ляпкало // Красная звезда. - 1982. - №176. - С.4.
7. Лук'яненко В. Непокоренные из Косого капоніра / В. Лук'яненко // Правда України. -1985. - №34. С. 2.

8. Мойсеева А., Колядюк І. Таємниця Косого капоніру / А. Мойсеева, І. Колядюк // Вечірній Київ. – 1966. - №156. - С. 3.
9. Панькова О. Косий капонір / О. Панькова // Вечірній Київ. – 1955. - №233. - С.4.
10. Самоходский В., Борматов И. И юный октябрь впереди / В. Самоходский, И. Борматов // Вечерний Киев. – 1985. - №17. - С.3.
11. Сигалов М. Косой капонір / М. Сигалов // Архитектура и строительство. – 1970. - №11. – С. 33.
12. Стрельський Г.В. Ще раз про «Косий капонір» і його в'язнів / Г.В. Стрельський // Український історичний журнал. – 1970. - №6. – С. 100-103.
13. Стрикун Л. Розповідають фото листівки / Л. Стрикун // Радянська Україна. – 1981. - №153. С.4.
14. Терещенко М. Виставка у музеї / М. Терещенко // Прапор комунізму. – 1981. - №166. С.4.
15. Хмара В. Каміння не мовчить / В. Хмара // Радянська Україна. – 1971. - №219. - С.4.
16. Чудновська І.М. Косой капонір / І.М. Чудновська // Український історичний журнал. – 1970. - №2. - С. 115-116.

РЕПРЕСІЇ В МУЗЕЯХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Тимошенко Н.М.

~~На початку ХХ століття репресії зазнали музеї і музейні працівники. В постанові ВЦВК і РНК РРФСР «Про музейне будівництво» від 20 серпня 1928 року підкреслювалось, що вся робота музеїв повинна сприяти загальним завданням розвитку індустріалізації та колективізації сільського господарства. Одночасно вказувалось на «рутину і незадовільне відображення завдань соціалістичного будівництва» в музеях.~~

~~Під репресії потрапила третина працівників центральних музеїв УРСР, і майже кожного четвертого музейного співробітника було знято з роботи, заарештовано, страчено. Протягом 1932 року музеям пропонували розгорнути експозиції, які б «висвітлювали діяльність партії як керівного органу соціалістичних перетворень».~~

~~13 серпня 1925 року постановою Київського Губвиконкому був створений Київський обласний музей Революції, як самостійна одиниця. Він у Києві не мав постійного приміщення і часто переїздив з місця на місце. Це заважало нормальній роботі музею. Починаючи з 30-х років музей потрапляє в опалу. Директор музею Рахманінов Юрій Леонідович боровся за збереження музею. Музей знаходився і на дру-~~